Równowaga, kryzys i gra: rekonstrukcja ekonomii politycznej

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Tekst stanowi głęboką analizę ewolucji ekonomii politycznej, badając jej fundamenty od klasycznej 'niewidzialnej ręki' Adama Smitha po współczesne modele matematyczne. Autor rekonstruuje kluczowe paradygmaty, zestawiając elegancką równowagę ogólną Walrasa i Arrowa-Debreu z dynamiczną teorią gier Johna Nasha. Artykuł nie unika trudnych tematów, takich jak marksowska teoria wartości dodatkowej, asymetria informacji Josepha Stiglitza czy schumpeterowska twórcza destrukcja. W opracowaniu poruszono również kwestie interwencjonizmu państwowego Keynesa oraz etycznego podejścia Amartya Sena do rozwoju. Całość tworzy kompleksowy obraz mechanizmów rynkowych, uwzględniając wpływ AI i nowoczesnej geografii ekonomicznej na globalne podziały centrum-peryferie. To niezbędna lektura dla zrozumienia, jak teoria ekonomii próbuje opisać i kształtować współczesną rzeczywistość społeczną.

This text provides a thorough analysis of the evolution of political economy, examining its foundations from Adam Smith's classical "invisible hand" to contemporary mathematical models. The author reconstructs key paradigms, contrasting the elegant general equilibrium of Walrasian and Arrow-Debreu with the dynamic game theory of John Nash. The article does not shy away from challenging topics such as Marx's theory of surplus value, Joseph Stiglitz's information asymmetry, and Schumpeter's creative destruction. The study also addresses Keynes's state interventionism and Amartya Sen's ethical approach to development. The overall work creates a comprehensive picture of market mechanisms, taking into account the impact of AI and modern economic geography on global core-periphery divisions. This is essential reading for understanding how economic theory attempts to describe and shape contemporary social reality.

Artykuł analizuje ewolucję myśli ekonomicznej, od klasycznej wiary w samoregulację rynku po współczesne koncepcje uwzględniające asymetrie informacji, nierówności i

ograniczenia ekologiczne. Autor dowodzi, że pozornie sprzeczne nurty, od Smitha po Stiglitza i Sena, w istocie podejmują ten sam fundamentalny problem: warunki koordynacji działań w złożonych społeczeństwach. Teza artykułu głosi, że ekonomia, zamiast dążyć do jednego, uniwersalnego modelu, powinna traktować różne teorie jako komplementarne narzędzia analityczne, uwzględniające zarówno efektywność, jak i sprawiedliwość. Kluczowym wyzwaniem staje się integracja cyklu koniunkturalnego z cyklem ekologicznym oraz podporządkowanie niewidzialnej ręki rynku widzialnym procedurom odpowiedzialności, co ma zapobiec autodestrukcyjnym konsekwencjom niekontrolowanej twórczej destrukcji. Artykuł prowokuje do refleksji nad przyszłością ekonomii w kontekście postępującej automatyzacji, deglobalizacji i narastających nierówności.

SŁOWA KLUCZOWE

równowaga ogólna | teoria gier | asymetria informacji | wartość dodatkowa | twórcza destrukcja | zwierzęce instynkty | efektywność Pareto | podejście zdolności | akumulacja kapitału | nowa geografia ekonomiczna | dylemat więźnia | mechanizm cenowy | interwencjonizm państwowy | podatek Zucmana | cykl koniunkturalny

Trzy bieguny: neoklasycyzm, instytucjonalizm i heterodoksja

Ekonomia, w swoim dążeniu do bycia jednocześnie nauką o efektywności, sprawiedliwości i narzędziem samoopisu nowoczesnych społeczeństw, nieustannie negocjuje własne fundamenty, rozpięta między trzema biegunami. Pierwszy z nich to wiara szkoły klasycznej w samoregulujący się porządek wymiany, który Adam Smith ujął w metaforze niewidzialnej ręki. Drugi tworzą eleganckie konstrukcje formalne, od walrasowskiej równowagi ogólnej po modele Nasha oraz Arrowa i Debreu, próbujące uchwycić ten porządek w precyzyjnym języku matematyki i teorii gier. Trzeci biegun stanowi natomiast tradycja krytyczna, od Marksa po Sena i Stiglitza, która uparcie przypomina, że każde pojęcie równowagi zawieszone jest nad przepaścią konfliktu klasowego, asymetrii informacji oraz realnych ograniczeń ludzkiej wolności, którą modele tak chętnie zakładają.

Gdy jednak potraktujemy te nurty nie jako wzajemnie wykluczające się ideologie, lecz jako różne rekonstrukcje warunków możliwości koordynacji działań w złożonych społeczeństwach, wówczas ekonomia odsłoni się nam jako wielopiętrowy system logiczny. W systemie tym klasyk, neoklasyk, Keynes, austriak, monetarysta i badacz asymetrii informacji w istocie rozmawiają o tym samym fundamentalnym problemie. Pytają, czy i pod jakimi warunkami możliwe jest takie uporządkowanie splotu interesów jednostek, przedsiębiorstw i państw, w którym zasadne roszczenia do prawdziwości twierdzeń ekonomicznych, do normatywnej słuszności instytucji i do autentyczności ludzkich celów pozostają ze sobą w spójności.

Model Walrasa: matematyzacja niewidzialnej ręki

Walras z kolei próbuje ten dynamiczny obraz rynku zastygłego w ruchu przełożyć na precyzyjny język układu równań, w którym każdy towar, usługa i czynnik produkcji stają się zmiennymi. Równowaga ogólna jawi się w tym ujęciu jako ów idealny punkt, w którym funkcje popytu i podaży przecinają się jednocześnie we wszystkich sektorach. Jego aukcjoner, który w procesie prób i błędów ogłasza kolejne wektory cen, jest figurą czysto logiczną, algorytmem poszukującym zestawu, przy którym sumy nadwyżek w całej gospodarce równają się zeru. Nie jest to bowiem realny aktor rynkowy, lecz abstrakcyjna reprezentacja przekonania, że możliwa jest taka koordynacja oczekiwań i zasobów, która czyni zbędnym przymus zewnętrzny. Właśnie w ten sposób model walrasowski przekształca poetycką metaforę niewidzialnej ręki w chłodny mechanizm rachunkowy.

Równowaga Nasha: pułapka indywidualnej racjonalności

W tym właśnie punkcie na scenę wkracza John Nash, którego koncepcja równowagi w grach niekooperacyjnych stanowi śmiałe uogólnienie idei Léona Walrasa. Zamiast rynku towarów mamy tu bowiem do czynienia z areną strategicznych interakcji, gdzie każdy gracz wybiera strategię optymalną w odpowiedzi na ruchy pozostałych, zakładając przy tym, że oni postępują identycznie. Ta misterna figura wzajemnego dopasowania oczekiwań i działań tworzy logiczny punkt stabilności, w którym żaden pojedynczy aktor nie ma motywacji do jednostronnej zmiany swojego postępowania. Paradoks polega jednak na tym, że takie stabilne punkty mogą prowadzić do wyników zbiorowo katastrofalnych, skrajnie nieefektywnych w sensie Pareto – czyli sytuacji, w której można by polepszyć los wszystkich, lecz indywidualna racjonalność każdego z osobna na to

nie pozwala. Dylemat więźnia pozostaje najsłynniejszą i najbardziej niepokojącą alegorią tego faktu.

Jednak to właśnie laboratoryjna wersja dylematu więźnia, w której prawdziwi ludzie zaskakująco często wybierają współpracę zamiast zdrady, odsłania głębszą prawdę. Teoretyczny homo oeconomicus Nasha – wyabstrahowany byt pozbawiony wieku, płci, pamięci i społecznego zakorzenienia – okazuje się zaledwie granicznym przypadkiem realnych podmiotów. Te bowiem nierzadko włączają w swój strategiczny rachunek również normy lojalności, poczucie wzajemności czy elementarną intuicję sprawiedliwości. W tym świetle równowaga Nasha jawi się już nie tyle jako opis rzeczywistych zachowań, ile jako regulatywny ideał skrajnego indywidualizmu. Wobec tego ideału empiryczne postępowanie graczy musi być interpretowane dwojako: albo jako przejaw rzekomej irracjonalności, albo – co znacznie bardziej płodne – jako świadectwo istnienia innego pojęcia rozumu, które uwzględnia także wspólnotowy kontekst działania.

Marks redefiniuje równowagę jako stan konfliktu

W tej perspektywie marksowska krytyka kapitalizmu przestaje być jedynie ideologicznym manifestem, stając się raczej analitycznym narzędziem demaskującym ukryte założenia, na których wspiera się klasyczna i neoklasyczna wizja rynku. Marks precyzyjnie rozdziela pojęcie pracy od siły roboczej, dowodząc, że to nie abstrakcyjna jednostka wysiłku, lecz historycznie ukształtowana relacja między właścicielami środków produkcji a pozbawionymi ich robotnikami określa całą strukturę wartości i zysku. W tym ujęciu wartość dodatkowa, czyli nadwyżka wytworzona ponad koszt odtworzenia zdolności pracownika do dalszej pracy, staje się obiektywną miarą wyzysku, który jest nie anomalią, lecz fundamentem kapitalistycznego sposobu produkcji.

Równolegle marksowska analiza akumulacji kapitału i tendencji spadkowej stopy zysku proponuje radykalnie odmienne rozumienie rynkowej równowagi. Nie jest ona już statycznym punktem, w którym popyt zrównuje się z podażą, lecz historyczną trajektorią układu, w którym rosnący organiczny skład kapitału, a więc stały wzrost udziału maszyn i technologii kosztem żywej pracy, prowadzi do nieusuwalnych napięć strukturalnych. Z jednej strony system generuje imponującą dynamikę produktywności, z drugiej zaś napotyka coraz większe trudności w utrzymaniu stopy zysku bez nieustannej ekspansji, czy to poprzez poszerzanie skali wyzysku, podbój nowych rynków, finansjalizację, czy rozwój monopoli. Kryzysy nadprodukcji nie jawią się tutaj jako przypadkowe zaburzenia, lecz jako immanentne, cykliczne momenty procesu, który z żelazną konsekwencją wytwarza więcej towarów, niż zubożali robotnicy i kurcząca się klasa średnia są w stanie kiedykolwiek nabyć.

Keynes vs. Friedman: spór o rolę państwa i pieniądza

Friedman i monetaryści przenoszą ten wątek na język ilościowej teorii pieniądza, w którym inflacja jawi się jako konsekwencja nadmiernego wzrostu podaży pieniądza, a zatem jako błąd władz monetarnych. Państwu przypada więc rola strażnika nominalnej stabilności, nie zaś aktywnego inżyniera koniunktury. W tej interpretacji Wielki Kryzys nie jest nieuchronnym losem kapitalizmu, lecz tragiczną pomyłką – skutkiem zduszenia płynności w chwili, gdy gospodarka rozpaczliwie jej potrzebowała.

Keynes reaguje na to z zupełnie innej perspektywy. Jego fundamentalnym odkryciem jest świadomość, że gospodarka może utknąć w równowadze przy niepełnym zatrudnieniu nawet bez błędów władz, spektakularnych szoków i przy pełnej elastyczności płac. Dzieje się tak, ponieważ decyzje inwestycyjne przedsiębiorców są w wysokim stopniu uzależnione od nastrojów i oczekiwań w warunkach radykalnej niepewności. To, co Keynes określił mianem „zwierzęcych instynktów", jest w istocie opisem sytuacji, w której rachunek ekonomiczny załamuje się wobec niemożności prognozowania przyszłych dochodów. W takiej konfiguracji spadek wydatków prywatnych nie musi zostać automatycznie zrekompensowany przez mechanizm cen; może natomiast doprowadzić do długotrwałej stagnacji. Rolą państwa staje się wtedy utrzymanie popytu globalnego na poziomie umożliwiającym pełne wykorzystanie zasobów pracy.

Stiglitz: asymetria informacji paraliżuje efektywność

Joseph Stiglitz, czerpiąc zarówno z nowej ekonomii keynesowskiej, jak i teorii informacji, radykalnie pogłębia tę intuicję. Wykazuje on bowiem, że już sama, nawet śladowa obecność asymetrii informacyjnej wystarcza, by podważyć fundament neoklasycznej ortodoksji: pierwsze twierdzenie ekonomii dobrobytu, które w idealizowanych modelach Arrowa-Debreu gwarantowało efektywność rynkowej równowagi. Gdy pracownik wie więcej o swoim wysiłku niż pracodawca, kredytobiorca lepiej ocenia własne ryzyko niż bank, a emitent aktywów ukrywa ich toksyczną strukturę przed inwestorem, wówczas mechanizm cenowy zawodzi – nie jest w stanie w pełni zinternalizować tej prywatnej wiedzy. W konsekwencji nawet minimalne niedoskonałości informacyjne skazują rynkowe rezultaty na nieefektywność w sensie Pareta, co Stiglitz ze współautorami precyzyjnie zademonstrował w całej rodzinie modeli opisujących rynki pracy, kredytu oraz ubezpieczeń.

Amartya Sen: rozwój jako rozszerzanie ludzkich zdolności

Amartya Sen wzbogaca ten obraz o wymiar fundamentalny, kwestionując milczące założenie, iż celem gospodarowania jest wyłącznie efektywność. Proponuje on, aby miarą rozwoju uczynić nie tyle wzrost strumieni dochodu, ile rozszerzanie realnych zdolności ludzkich podmiotów do prowadzenia takiego życia, jakie same uznają za wartościowe. Zdolności, definiowane jako rzeczywista przestrzeń wolności wyboru między różnymi sposobami życia, pozwalają bowiem na kluczowe rozróżnienie między dobrowolnym postem ascety a przymusowym głodem nędzarza, mimo iż w obu przypadkach obserwujemy ten sam stan fizjologiczny. W ten sposób Sen demaskuje pozorną aksjologiczną neutralność optimum Pareta. Układ, w którym wąska elita opływa w luksusy kosztem ledwie wegetujących mas, może być formalnie optymalny w sensie Pareta, lecz pozostaje nieakceptowalny z perspektywy fundamentalnego prawa do ludzkiej godności, odsłaniając cały dramat uprawnień.

Krugman: korzyści skali tworzą centrum i peryferie

Paul Krugman uzupełnia te rozważania o fundamentalny wymiar przestrzenny i handlowy, dowodząc poprzez współtworzoną przez siebie nową teorię handlu i nową geografię ekonomiczną, że zjawiska takie jak handel między podobnymi krajami czy aglomeracja przemysłu nie stanowią aberracji. Nie podważają one klasycznej teorii przewagi komparatywnej, lecz okazują się jej logiczną konsekwencją, gdy tylko uwzględni się rolę korzyści skali oraz preferencję konsumentów względem różnorodności. W jego modelach to właśnie efekt rynku krajowego sprawia, że przemysł nieuchronnie lokalizuje się w gospodarczym rdzeniu, bowiem korzyści skali wymuszają koncentrację, a koszty transportu czynią optymalnym umiejscowienie produkcji tam, gdzie popyt jest największy, by stamtąd eksportować na peryferie. W ten sposób wyłania się trwały podział na centrum i peryferie, którego wymiar jest nie tylko geograficzny, ale również instytucjonalny i technologiczny.

Izrael i Francja: odmienne trajektorie kapitalizmu

Ten sam aparat analityczny pozwala odsłonić źródła chronicznych napięć między Francją a Izraelem, ukazując je jako dwa radykalnie odmienne wcielenia nowoczesnej gospodarki kapitalistycznej. Izrael, nie bez powodu określany mianem państwa start-upów, uczynił z sektora

wysokich technologii absolutny rdzeń swojej struktury eksportowej. W połowie trzeciej dekady XXI wieku produkty i usługi z tego obszaru odpowiadają za od piętnastu do dziewiętnastu procent PKB oraz za niemal połowę, a w niektórych latach nawet ponad połowę, całego eksportu. Jest to gospodarka stanowiąca skrajną manifestację krugmanowskiej logiki korzyści skali i aglomeracji, powiązana nierozerwalnie z kulturą korporacyjną, w której ryzyko, szybka iteracja i gotowość do twórczej destrukcji stanowią normę.

Francja z kolei ucieleśnia wariant kapitalizmu, w którym silne państwo, głęboko zakorzeniona tradycja etatystyczna oraz dominująca rola wielkich korporacji, często organicznie powiązanych z systemem elitarnych szkół i administracji publicznej, tworzą architekturę gospodarczą o znacznie bardziej hierarchicznym i sformalizowanym charakterze. Francuscy czempioni działający na rynkach globalnych, od przemysłu luksusowego po energetykę i transport, ujawniają model zarządzania, w którym waga stabilności, negocjacji ze związkami zawodowymi i długoterminowych strategii sektorowych dalece przewyższa skłonność do radykalnych zwrotów. Jednocześnie to właśnie w tym systemie pojawiają się dziś odważne propozycje podatkowe, inspirowane myślą Piketty'ego i wspierane przez Stiglitza, jak propozycja Zucmana dotycząca podatku od wielkich majątków powyżej stu milionów euro, który miałby stać się narzędziem przeciwdziałania rosnącym nierównościom.

Twórcza destrukcja: motor schumpeterowskich cykli wzrostu

Włączenie w tę diagnozę schumpeterowskiej idei twórczej destrukcji nadaje jej wymiar dynamiczny, w którym marksowska krytyka spotyka się z techniczną analizą cykli koniunkturalnych. Wszystko zaczyna się od innowacyjnego przedsiębiorcy, który zaciąga kredyt, by powołać do życia nowy sektor produkcji, inicjując tym samym potężny impuls wzrostowy. Ten zaś rozchodzi się przez sieć banków, rynków i łańcuchów dostaw. Gdy jednak fala inwestycji dociera do szczytu, a rosnące koszty finansowania czynią te same projekty nieopłacalnymi, bańki spekulacyjne pękają i gospodarka wchodzi w recesję. Schumpeter, analizując nakładające się na siebie cykle, dowodzi zatem, że kapitalizm nie jest ruchem wokół stabilnego punktu, lecz złożoną trajektorią w przestrzeni, gdzie stany równowagi są tylko tymczasowymi konstrukcjami, na moment porządkującymi fundamentalny chaos technologicznej zmiany.

Hayek vs. Stiglitz: aporia między rynkiem a informacją

W tym miejscu odsłania się głęboka aporia tradycji liberalnej. Hayek ma bowiem rację, gdy dowodzi, że żadna centralna władza nie może efektywnie zastąpić mechanizmu cen w agregowaniu rozproszonej wiedzy, lecz Stiglitz równie słusznie wykazuje, iż sam ten mechanizm zawodzi w konfrontacji z ukrytą informacją i oportunizmem sektora finansowego. Rząd staje się zatem figurą jednocześnie konieczną i niebezpieczną. Jego brak prowadzi do rynkowych patologii, podczas gdy nadmiar grozi degeneracją spontanicznych procesów odkrywczych.

Cztery pytania korporacji: zysk, etyka, klimat i władza

Gdy spojrzymy na całą panoramę szkół ekonomicznych przez pryzmat wyzwań stojących przed decydentami – przyjmując perspektywę uprzywilejowaną przez praktykę, lecz wciąż wymagającą racjonalnego uzasadnienia – cały historyczny spór doktryn kondensuje się w czterech fundamentalnych pytaniach. Są to dylematy, które nieustannie powracają w gabinetach władzy, salach rad nadzorczych i ministerialnych kuluarach, stanowiąc tło dla współczesnej polityki gospodarczej.

Pierwsze z nich dotyczy warunków utrzymania wzrostu w epoce postępującej deglobalizacji i fragmentacji ładu handlowego. Drugie stawia czoła technologii, pytając, jak ujarzmić automatyzację i sztuczną inteligencję, by stały się siłą wzmacniającą ludzkie zdolności, a nie narzędziem pogłębionej dominacji. Trzecie bada delikatną równowagę między ograniczaniem nierówności a potrzebą zachowania innowacyjności i przedsiębiorczej odwagi. Czwarte zaś, najbardziej przewrotne, poszukuje sposobu na integrację cyklu koniunkturalnego z cyklem ekologicznym, czyli stworzenie takich instytucji, w których wahania gospodarcze nie oznaczają przyspieszonej dewastacji zasobów naturalnych i klimatu.

Zagadka logiczna demaskuje iluzję optimum Pareto

Spróbujmy teraz przeprowadzić pewien eksperyment myślowy, który niczym zwierciadło odbije ukryte napięcia całej dotychczasowej rekonstrukcji. Rozważmy w tym celu trzy pozornie spójne zdania, tworzące razem logiczną zagadkę.

Pierwsze głosi, że jeżeli rynki są doskonale konkurencyjne, a wszyscy uczestnicy dysponują pełną informacją, to wynik równowagi jest efektywny w sensie Pareto. Drugie precyzuje, że jeżeli wynik jest efektywny w sensie Pareto – a więc taki, w którym nie można już poprawić sytuacji nikogo bez

jednoczesnego pogorszenia sytuacji kogoś innego – to nie istnieje żaden alternatywny stan społeczny o wyższym poziomie dobrobytu. Trzecie natomiast stwierdza, że istnieje możliwy stan społeczny, w którym sytuacja najbardziej pokrzywdzonych poprawia się kosztem minimalnego uszczerbku na dobrostanie najbogatszych.

Jaką strukturę logiczną tworzą te trzy propozycje i co wynika z ich jednoczesnego przyjęcia? Jeżeli uznamy prawdziwość pierwszego i drugiego zdania, otrzymujemy fundament klasycznego twierdzenia o dobrobycie. Gdy jednak dołączymy do nich zdanie trzecie, natychmiast wpadamy w sprzeczność, ponieważ opisuje ono stan, który jest dokładnym zaprzeczeniem definicji optimum Pareto. Aby uniknąć tej logicznej kolizji, musimy stanąć przed nieuchronnym wyborem i odrzucić przynajmniej jedno z tych trzech założeń.

Otwierają się przed nami trzy drogi ucieczki od tej logicznej pułapki. Możemy zakwestionować zdanie pierwsze, argumentując, że jego przesłanki – doskonała konkurencja i pełna informacja – są jedynie teoretyczną fikcją, a zatem twierdzenie o efektywności rynku nie odnosi się do realnych gospodarek. Możemy podważyć zdanie drugie, twierdząc, że optimum Pareto nie jest adekwatną miarą efektywności w świecie, gdzie liczy się nie tylko suma korzyści, ale także sprawiedliwa dystrybucja szans i uprawnień; to ścieżka wytyczona przez Amartyę Sena. Możemy wreszcie odrzucić zdanie trzecie, obstając przy tezie, że każda próba poprawy losu najsłabszych musi nieuchronnie prowadzić do nieakceptowalnego spadku produktywności, co chętnie powtarzają ortodoksyjni obrońcy status quo.

Rozwiązanie, które najpełniej zdaje się oddawać ducha współczesnej ekonomii heterodoksyjnej, polega na jednoczesnym odrzuceniu empirycznej uniwersalności zdania pierwszego oraz normatywnej adekwatności zdania drugiego. Rynki bowiem rzadko kiedy spełniają laboratoryjne warunki doskonałej konkurencji, a nawet gdyby je spełniały, to zimna, mechaniczna efektywność w sensie Pareto pozostaje ślepa na spory o sprawiedliwą strukturę dochodów. Trzecie zdanie nie jest zatem jedynie logiczną możliwością, lecz historycznym faktem, urzeczywistnianym w licznych reformach, od progresji podatkowej po państwo opiekuńcze. Dowodzą one, że można poprawić sytuację gorzej uposażonych kosztem niewielkiego spadku nadwyżki zamożniejszych, nie niszcząc przy tym dynamiki gospodarczej, a nierzadko nawet ją wzmacniając.

Sztuczna inteligencja zmienia ontologię modeli

Równolegle postępująca rewolucja sztucznej inteligencji i automatyzacji narusza sam substrat, na którym ufundowano klasyczne i neoklasyczne modele rynku pracy i kapitału. Strategiczne prognozy wskazują bowiem, że w perspektywie dekady niskokosztowe, lecz wysoce efektywne modele AI

staną się dostępne nie tylko dla globalnych korporacji, lecz także dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz instytucji publicznych, radykalnie obniżając koszty analizy, planowania i zarządzania, a zarazem wywierając presję na rekonstrukcję struktur zatrudnienia, kompetencji i modeli biznesowych.

Rozum proceduralny: fundament ekonomii przyszłości

Pomiędzy tymi dwiema skrajnościami wyłania się jednak wąska ścieżka rozumu proceduralnego. Polega ona na logice, w której decyzje gospodarcze odpowiadają nie przed abstrakcyjnym modelem homo oeconomicus, lecz przed żywą wspólnotą zdolną do krytycznej debaty. W której biznes, państwo i obywatele świadomie odrzucają równowagi Nasha – czyli sytuacje racjonalne dla jednostek, lecz katastrofalne dla ogółu – jeśli tylko istnieją alternatywy wymagające ryzyka i zaufania. I w której wreszcie dążenie do rynkowej równowagi ogólnej przestaje być celem ostatecznym, a staje się zaledwie jednym z wielu narzędzi analitycznych, obok cyklicznej świadomości Schumpetera, społecznej krytyki Marksa, koncepcji zdolności Sena, asymetrii informacji Stiglitza czy geograficznej wyobraźni Krugmana.

Jeśli ten sposób myślenia zdoła przeniknąć do sal zarządów w Tel Awiwie, Paryżu i na pozostałych kontynentach, to, być może, po raz pierwszy od czasów Smitha niewidzialna ręka rynku zostanie realnie podporządkowana widzialnym procedurom odpowiedzialności. W przeciwnym razie pozostanie nam jedynie obserwować, jak kolejne cykle twórczej destrukcji wytracają swój twórczy impet, stając się po prostu destrukcją.

> Czy w świecie algorytmów i Big Data, gdzie efektywność zdaje się triumfować nad etyką, ekonomia zdoła wyjść poza ramy chłodnej kalkulacji i odzyskać humanistyczny wymiar? Czy uda się nam stworzyć system, w którym niewidzialna ręka rynku zostanie wreszcie poprowadzona sumieniem? A może jesteśmy skazani na wieczną huśtawkę między chaosem a kontrolą, gdzie twórcza destrukcja nieuchronnie prowadzi do destrukcji?

Inspiracje

[1] **"History of Economic ideas"** Panayotis G. Michaelides, Theodoulos Eleftherios Papadakis

2023 | Palgrave Macmillan

Profesor zwyczajny na Narodowym Uniwersytecie Technicznym w Atenach (NTUA). Adiunkt naukowy w London School of Economics (LSE). Specjalizuje się w ekonomii, finansach i analizie danych. Jest autorem ponad 250 artykułów i kilku książek, w tym „Historii idei ekonomicznych".

Full Professor at the National Technical University of Athens (NTUA). Research Associate at the London School of Economics (LSE). Expertise in Economics, Finance, and Data Science. Authored 250+ papers and several books, including 'History of Economic Ideas'.

National Technical University of Athens (NTUA)

Eleftherios – Theodoulos Papadakis jest badaczem podoktorskim na Narodowym Uniwersytecie Technicznym w Atenach (NTUA). Posiada doktorat z NTUA, tytuł magistra z Uniwersytetu Narodowego im. Kapodistriasa w Atenach (UoA) oraz tytuł licencjata z zarządzania biznesem z Uniwersytetu Ekonomicznego i Biznesu w Atenach (AUEB).

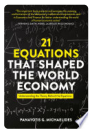
Eleftherios – Theodoulos Papadakis is a Post-Doctoral researcher at the National Technical University of Athens (NTUA). He holds a PhD from NTUA, an MSc from the National and Kapodistrian University of Athens (UoA), and a BSc in Business Administration from the Athens University of Economics and Business (AUEB).

National Technical University of Athens (NTUA)

Literatura uzupełniająca

Książki

Autorzy przywoływani w artykule:

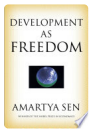

[1] **"21 Equations that Shaped the World Economy"**

Panayotis G. Michaelides

2025 | Springer Nature | ISBN: 9783031761409

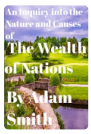
Literatura pokrewna (Google Scholar):

[2] "Development as Freedom"

Amartya Sen

1999 | Oxford University Press (UK) | ISBN: 9780198297581

[3] "An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations"

Adam Smith

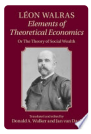
2020 | W. Strahan and T. Cadell, London | ISBN: 9798583173020

[4] "The Theory of Moral Sentiments"

Adam Smith

2023 | BoD – Books on Demand | ISBN: 9783368934194

[5] "Elements of Theoretical Economics, or the theory of social wealth"

Léon Walras

2014 | Cambridge University Press | ISBN: 9781316061725

[6] "The Essential John Nash"

John Nash

2016 | Princeton University Press | ISBN: 9781400884087

[7] "Mathematical Economics: Twenty Papers of Gerard Debreu"

Gérard Debreu

2001 | Cambridge University Press | ISBN: 9782100042852

[8] "Éléments d'économie politique pure, ou théorie de la richesse sociale"

Léon Walras

1889 | L. Corbaz & cie

Artykuły naukowe

Autorzy przywoływani:

[1] "Asymmetric Information and Imperfect Competition in Lending Markets"

Gregory S. Crawford, Nicola Pavanini, Fabiano Schivardi

2015 | CAGE Online Working Paper Series from Competitive Advantage in the Global Economy (CAGE)

Google Scholar

[2] "Walras's Theories of Exchange and Production Equilibrium in the 1870s and Beyond"

Bertrand de Montluc

2018 | American Economic Association

Google Scholar

[3] "Non-cooperative games"

John Nash

1951 | Annals of Mathematics

[4] "Equilibrium Points in n-Person Games"

John F. Nash

1950 | Proceedings of the National Academy of Sciences

[5] "Nash Equilibria and Undecidability in Generic Physical Interactions—A Free Energy Perspective"

Luigi Gariboldi, Giulio Chiribella

2024 | Entropy

Google Scholar

[6] "Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy"

Kenneth J. Arrow, Gérard Debreu

1954 | Econometrica

[7] "New Concepts and Techniques for Equilibrium Analysis"

Gérard Debreu

1962 | International Economic Review

Google Scholar

[8] "Information Asymmetry Index: The View of Market Analysts"

Roberto Frota Decourt, et al.

2024 | arXiv

Google Scholar

[9] "Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Right"

Karol Marks

1844 | Deutsch-Französische Jahrbücher

Google Scholar

[10] "Wage Labour and Capital"

Karol Marks

1847 | N/A

Google Scholar

[11] "Pareto Smoothed Importance Sampling"

Aki Vehtari, Daniel Simpson, Andrew Gelman, Yuling Yao

2015 | Journal of Machine Learning Research

Google Scholar

[12] "Maximization and the Act of Choice"

Amartya Sen

1997 | Econometrica

[13] "Poor, Relatively Speaking"

Amartya Sen

1983 | Oxford Economic Papers

[14] "Pareto optimality, economy–effectiveness trade-offs and ion channel degeneracy: improving population modelling for single neurons"

Francesca Balzano, Etienne Labouesse, Jorge Mejias

2022 | Interface Focus

Google Scholar

[15] "Pareto Efficiency and Identity"

Christopher Phelan, Aldo Rustichini

2015 | NBER Working Paper

Google Scholar

[16] "The Quantity Theory of Money—A Restatement"

Milton Friedman

1956 | Studies in the Quantity Theory of Money

[17] "A Theory of the Consumption Function"

Milton Friedman

1957 | Princeton University Press

[18] "General equilibrium in economies with differential information and uncertain delivery"

J. Correia-da-Silva

2025 | The Journal of Mathematical Economics

Google Scholar

[19] "Increasing Returns and Economic Geography"

Paul Krugman

1991 | Journal of Political Economy

[20] "Debt, Deleveraging and the Liquidity Trap"

Paul Krugman, Gauti B. Eggertsson

2011

Google Scholar

[21] "Efficiency of Pareto Optimality for Consumption and Production"

Pakhshan M R Palani

2024 | International Journal for Novel Research in Economics, Finance and Management

[22] "About Capital in the Twenty-First Century"

Thomas Piketty

2015 | American Economic Review

Google Scholar

[23] "Optimal Labor Income Taxation"

Thomas Piketty, Emmanuel Saez

2012

Google Scholar

[24] "Tax Evasion and Inequality"

Annette Alstadsæter, Niels Johannesen, Gabriel Zucman

2019 | American Economic Review

Google Scholar

[25] "The Missing Profits of Nations"

Thomas Tørsløv, Ludvig Wier, Gabriel Zucman

2023 | The Review of Economic Studies

Google Scholar

[26] "Application of Nash Equilibrium: Taking the Game Between Enterprises as an Example"

Yiting Xie

2023 | BCP Business & Management

Google Scholar

[27] "The Use of Knowledge in Society"

Friedrich August Von Hayek

1945 | The American Economic Review

Google Scholar

[28] "The Pretence of Knowledge"

Friedrich August Von Hayek

1989 | American Economic Review

Google Scholar

Artykuły pokrewne (Google Scholar):

[29] "Tourism expenditures and crisis transmission: A general equilibrium GVAR analysis with network theory"

KN Konstantakis, G Soklis, PG Michaelides

2017 | Annals of Tourism Research

[30] "Schumpeter, Commons, and Veblen on Institutions"

T Papageorgiou, I Katselidis, PG Michaelides

2013 | American Journal of Economics and Sociology

Tekst opracowany z udziałem sztucznej inteligencji.
Redakcja i kontrola merytoryczna: Fundacja Dobre Państwo.
APA ONE Publishing System
Fundacja Dobre Państwo © 2026
Article ID: f35cda99-0780-4102-85ca-22fcbbd4407c